

OSNOVNE USTAVNE VRIJEDNOSTI ZA POJEDINCA U BOSNI I HERCEGOVINI

ELEMENTARY CONSTITUTIONAL VALUES FOR THE INDIVIDUAL IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Ferid Otajagić, Pravni fakultet, Univerzitet u Travniku, BiH

SAŽETAK

U ovom radu autor istražuje osnovne ustavne vrijednosti za pojedinca u Bosni i Hercegovini. Nakon historijskog pregleda, teorijskog uvida o opće prihvaćenim vrijednostima za čovjeka, te uvida u ustave savremenih zemalja, dolazi do saznanja, da su osnovne vrijednosti za pojedinca kao čovjeka: sloboda, dostojanstvo, jednakost i blagostanje.

Analizom Dejtonskog ustava Bosne i Hercegovine pronalazi u preambuli Ustava ove osnovne vrijednosti. Konstatuje da su ove vrijednosti, načela, principi, ciljevi ili ideali osnovne pretpostavke ili uslovi za ostvarivanje svih prava i dužnosti pojedinca u državi. Opšte poznato stanje u Bosni i Hercegovini potvrđuje da se ni ove osnovne vrijednosti u Bosni i Hercegovini ne ostvaruju i štite adekvatno. Pored toga, ustavne vrijednosti, jednake slobode i dostojanstva u blagostanju na cjeloj teritoriji države Bosne i Hercegovine se i ne tumače kod primjene prava u Bosni i Hercegovini. Kao problem takvog stanja nalazi se u nenadležnosti i organizaciji ukupne državne vlasti, prije svega sudske vlasti sa Vrhonim sudom Bosne i Hercegovine koji će predstavljati, objedinjavati i ujednačavati primjenu i zaštitu prava i dužnosti svih subjekata i na cjeloj teritoriji države Bosne i Hercegovine, kao pravne države u kojoj će vladati pravo a ne ljudi.

Ključne riječi: osnova, vrijednost, pojedinac, sloboda, dostojanstvo, jednakost, blagostanje ustav, ostvarivanje, zaštita, vrhovni sud, pravna država.

Key words: elementary, value, individual, freedom, dignity, equality, well being, constitution, exercise, protection, supreme court, state of law.

SUMMARY

This paper examines elementary constitutional values for the individual in Bosnia and Herzegovina. After historical review, theoretical review of generally acknowledged values for human, and after reviewing constitutions of modern countries author came to conclusion that elementary values for the individual as a human are: freedom, dignity, equality, and well being. The analysis of the Dayton constitution of Bosnia and Herzegovina has revealed that the preamble of the Constitution contains these elementary values. It can be concluded that these values, principles, aims and ideals provide condition for the exercise of all rights and obligations of the individual in the state. It is generally acknowledged that situation in Bosnia and Herzegovina does not provide exercise and protection of these elementary values. Moreover, constitutional values, equal freedom, dignity on the entire territory of Bosnia and Herzegovina are not interpreted in the process of application of law in Bosnia and Herzegovina. This situation has

resulted in lack of jurisdiction and organization in entire government system. First of all in judicial authority with Supreme Court of Bosnia and Herzegovina which shall represent, unite and equalise exercise and protection of rights and obligations of all subjects and on the entire territory of Bosnia and Herzegovina, as a state of law where laws would govern the state and not the men.

UVOD

U ovom radu želimo tretirati ustavne vrijednosti pojedinca u Bosni i Hercegovini, jer gotovo svakodnevno i u kontinuitetu imamo negativne pojave u vidu diskriminacije pojedinaca, građana i državljana na cijeloj teritoriji države Bosne i Hercegovine. Zbog toga, imamo potrebu da u ovom radu sagledamo sve dimenzije osnovnih ustavnih vrijednosti za pojedinca koje se istovremeno pojavljuju kao osnovne pretpostavke i uslov za ostvarivanje i zaštitu svih drugih prava i dužnosti i koje u cjelini i svim dimenzijama štite pojedinca i njegovu imovinu. Prije svega, nastojat ćemo da odredimo šta su to osnovne pretpostavke za pojedinca u jednoj državi da bi uspješno ostvarivao slobode, prava i dužnosti građanina i državljanina te države. Nužno ćemo predstaviti njihov nastanak i njihov historijski razvoj i usvajanje. Potom ćemo se potruditi da te osnovne vrijednosti pronađemo i naznačimo u ustavima savremenih država kao i u Dejtonskom ustavu Bosne i Hercegovine. Na kraju želimo doći do saznanja da li postoje osnovne vrijednosti, kao pretpostavke svih drugih prava i dužnosti pojedinca i zašto se one ne ostvaruju i štite u svakodnevnom životu građana Bosne i Hercegovine.

OSNOVNE PREDPOSTAVKE PRAVA I DUŽNOSTI POJEDINCA

Cilj svega što danas postoji jeste i trebalo bi biti čovjek, pojedinac, građanin i državljanin u jednoj državi. Tek poslije

toga, mogu doći tzv.kolektivna prava tih pojedinaca koja nalazimo i kroz historiju, a koja regulišu i savremeni ustavi. Međutim, kako je primjećeno još u davnim vremenima da pojedinačno i zajedničko nije isto. Po pojedinačnom ljudi se razlikuju, a po zajedničkom se ujedinjuju.⁵⁷ Ali, i za pojedince vremenom se pojavljuju neke vrijednosti koje su im zajedničke, jer ih usvajaju i kao svoje i kao vrijednosti drugih pojedinaca, a njih prihvataju i društva-države i ustavno ih regulišu i zakonodavno-pravno ostvaruju i štite. Tako se osnovne vrijednosti u ustavima pojavljuju kao „najtemeljniji principi ustava“.⁵⁸ U društvenim i političkim naukama često se osnovne vrijednosti za pojedinca u društvu-državi nazivaju i političko-etički ideali.⁵⁹ U nauci ustavnog, odnosno državnog prava ove se osnovne vrijednosti pojedinca tretiraju i kao pretpostavke ili uslov za ostvarivanje i zaštitu svih drugih prava i dužnosti pojedinca prema drugom pojedincu ili pojedincima, odnosno prema državi ili njenoj vlasti kroz tzv.individualna javna subjektivna prava i dužnosti pojedinca, građanina i državljanina jedne države.⁶⁰ U teoriji opće su prihvaćene osnovne vrijednosti koje pripadaju pojedincu kao ljudskom biću i to su: sloboda,jednakost,dostojanstvo i blagostanje.

SLOBODA

Sloboda, još od vremena Hegela predstavlja opće prihvaćenu vrijednost za pojedinca ,odnosno čovjeka. Možemo razlikovati njena dva aspekta i to: tzv.negativnu

⁵⁷ Toma Akvinski: Država; Globus; Zagreb 1990., str.16.

⁵⁸ Ronald Dvorkin: Suština individualnih prava; JP Službeni list SRJ Beograd i CID Podgorica; 2001.,str.8.

⁵⁹ Leksikon temeljnih pojmova politike: ABCeda demokracije; Soroš otvoreno društvo BiH; Sarajevo 1994., str.17.

⁶⁰ Ferid Otajagić: Individualna javna subjektivna prava u složenim državama; Studentska štamparija; Sarajevo 2005.

slobodu ili „slobodu od“ i pozitivnu slobodu ili „slobodu za“. Negativna sloboda predstavlja slobodu od vanjskih prepreka ili utjecaja u kojoj pojedinac djeluje po vlastitoj volji. Utjecaji mogu poticati od državne vlasti ili od drugog ili drugih pojedinaca. Savremeno društvo traži prostor za slobodu uspostavljanja privatne i porodične sfere ali i sfere slobodne od državne vlasti. sferu slobodnog civilnog društva. Pozitivna sloboda predstavlja slobodu za djelovanje koja odgovara slobodi volje pojedinca i u državi ustavnog i pravnog karaktera pojedinac smije raditi sve što mu nije važećim propisima zabranjeno. Na taj način i ustavno prihvatanje osnovne vrijednosti slobode određuje se i granica pojedincu ali i postupanju državne vlasti. Zbog toga se i veoma često vrijednost sloboda naziva i „osnovne slobode“ i predstavlja osnovni uslov ili pretpostavku ostvarivanja svih drugih prava i dužnosti pojedinca u državi.

JEDNAKOST

Vrijednost jednakosti pripada po samoj prirodi čovjeku kao racionalnom biću, jer „ljudi se rađaju i žive slobodni i jednaki u pravima“⁶¹. Kada se u ustavu garantuje jednakost onda se obebjeđuje sigurnost u odnosima među ljudima kao pojedincima, ali i u odnosu individue i države. Ova vrijednost ako je garantovana ustavom isključuje mogućnost diskriminacije pojedinaca. U savremenim ustavima ova se vrijednost smatra kao osnovno pravo čovjeka i kao opće ljudsko pravo. Ustavna jednakost znači jednakost građana pred zakonom, u zaštiti, zabrani, u postupanju i kažnjavanju. Ili, najopštije jednakost pojedinaca u ustvu treba shvatiti kao njihovu jednakost u pravima i dužnostima. Jednakost je uslov za ostvarivanje ideala pravde u jednoj državi.

DOSTOJANSTVO

Ovu ustavnu vrijednost treba razlikovati od vrijednosti slobode, jer se ovom ustavnim vrijednošću štiti duhovni i moralni integritet ličnosti pojedinca. Dostojanstvo ličnosti podrazumijeva da se svaki pojedinac mora uvažavati kao ličnost, a to dalje znači kao subjekat prava i dužnosti. Tako se ustavnim zaštitom dostojanstva ličnosti štiti pored slobode pojedinca i njegova druga ljudska dimenzija a to je dostojanstvo ličnosti pojedinca i ono se pojavljuje kao preduslov⁶² ostvarivanja svih drugih prava i dužnosti pojedinca. Vrijednost ljudskog dostojanstva je toliko složena i slojevita da se može ugroziti na razne načine. Osim onih očito protiv pravnih i diskriminatorских načina navodimo primjer pristrasnog postupanja organa državne vlasti u odnosu na pojedinca ili pojedinca.

BLAGOSTANJE

Blagostanje ili kako često čujemo iz međunarodne zajednice postizanje određenih standarda podrazumijeva dostupnost i to adekvatnu dostupnost obezbjeđenja materijalnih sredstava za zadovoljenje osnovnih ljudskih potreba. Savremena država, pogotovo ako je ustavna, pravna i povrh svega socijalna ona teži da obezbjedi pojedincima materijalnu i socijalnu sigurnost u raznim aspektima, ali i da pruži društvenu zaštitu svim građanima, posebno onima koji se nalaze u stanju socijalnog slučaja. Tako dolazi do afirmacije vrijednosti pojedinca koja se odnosi na njegovu materijalnu i socijalnu sigurnost i postizanje stepena blagostanja kao posebne društvene, političke i ustavne vrijednosti koja predstavlja okvir socijalne i političke zajednice -države da se očuva i reprodukuje život, kao i opstanak samog društva-države i njenog unutrašnjeg poretka. Zbog toga se u savremenim zemljama i literaturi govori o

⁶¹ Deklaracija prava čovjeka i građanina, 1789.

⁶² Marijana Pajvančić: Ustavno pravo I; Novi Sad 1998., str.216 i dalje.

vrijednosti blagostanja, neke deklaracije govore o vrijednosti sreće, pod kojim se podrazumijeva postizanje određenih socijalnih standarda, odnosno osnovnog cilja da država postane „socijalna država“. To je jedan od osnovnih ciljeva svake socijalne države a to je da štiti egzistenciju pojedinca, posebno u uslovima tržišne ekonomije i tržišnog privređivanja u kome samo država može pružiti određen stepen socijalne sigurnosti i blagostanja. Zbog toga se sve više ističe da država nije sama sebi cilj i da ne treba da se bavi sama sobom već država ima najopći cilj koji se svodi na sigurnost države i blagostanje građana.⁶³

NASTANAK I HISTORIJSKI RAZVOJ

Posmatrajući historijska kretanja vrijednosti za koje se čovjek kao pojedinac i kao društvene biće borio vjekovima možemo konstatovati, da je teško ali postepeno osvajao prostor za ustavno priznanje, zaštitu i ostvarivanje najosnovnijih vrijednosti koje pripadaju pojedincu i koje čine uslov ili pretpostavku za ostvarivanje svih drugih prava i dužnosti kako pojedinca prema drugom pojedincu ili pojedincima, tako i državne vlasti prema pojedincu. Počev od Kanta, sloboda je opšte usvojena vrijednost ili najveća vrijednost za čovjeka. Ova vrijednost u početku se tumačila od najosnovnijeg da jedan čovjek bude subjekat u pravu, subjekat prava i dužnosti, a ne bezpravan predmet, odnosno rob. Savremeno shvatanje slobode je veoma složeno i diferencirano. U jednom momentu društvenog razvoja postavilo se u nauci pitanje šta je to osim slobode što je vrijedno za pojedinca kao čovjeka. Odgovor je glasio, dostojanstvo ljudske ličnosti. I ova dimenzija ljudske ličnosti obuhvata duhovnu, psihološku, moralnu i svaku drugu dimenziju savremene ličnosti i nadopunjuje vrijednost slobode. U

raspravama među teoretičarima pojavilo se pitanje da li je svaka sloboda i dostojanstvo iste vrijednosti za pojedinca. I saglasno je prihvaćeno mišljenje da je samo jednaka sloboda i dostojanstvo pojedinca u jednoj državi osnovna vrijednost. Tako se jednakost pojavljuje kao treća osnovna ustavna vrijednost za pojedinca u jednoj državi.

U savremeno vrijeme, vrijednosti slobode, dostojanstva i jednakosti nisu mogli da potpuno obezbjede sigurnost i zaštitu, odnosno uspješnu egzistenciju i pojedinca i društva-države, kao i njihovu zajedničku egzistenciju. Tako se sa pojavom tržišne ekonomije povećavaju i savremeni rizici i stalna borba i nesigurnost pojedinca za njegov opstanak i opstanak njegove porodice. Dolazimo do vrijednosti blagostanja, koje takođe predstavlja složenu vrijednost sa nizom aspekata ali služi i kao uslov i pretpostavka i kao okvir za djelovanje kako pojedinaca tako i države, odnosno njenih organa radi postizanja ustavne vrijednosti blagostanja ili zahtijeva socijalne države. U nekim deklaracijama umjesto vrijednosti blagostanja govori se o vrijednosti „sreće“, mada termin blagostanje preovladava u teoriji i ustavnim rješenjima.

OSNOVNE VRIJEDNOSTI U SAVREMENIM USTAVIMA

Kada smo utvrdili da sloboda, dostojanstvo, jednakost i blagostanje predstavljaju u teoriji ali i u međunarodnim dokumentima osnovne vrijednosti za čovjeka kao pojedinca, onda smo obavezni da pokušamo izvršiti uvid u ustave savremenih zemalja. Od svih ustava čini nam se Ustav Indije od 26.01.1950. godine najdosljedniji u predstavljanju osnovnih vrijednosti, ali i obezbjeđenju njihove zaštite kroz normativno organizacijsku regulativu. U samoj preambuli Ustava Indije nalazimo vrijednost slobode, jednakosti i dostojanstva. Ove tri vrijednosti dalje se razrađuju u dijelu III-osnovna prava (opšte).

⁶³Sead Dedić: Pravni fakultet Sarajevo ; Socijalna politika u Bosni i Hercegovini(ustavno-pravni aspekt); str.42., Sarajevo 1996/1997.

Četvrtu osnovnu vrijednost za pojedinca kao čovjeka Ustav Indije sadrži u djelu IV pod tačkom 38 "Država je dužna da obezbijedi društveni poredak za unaprijeđenje blagostanja naroda". Naslovom „Direktivna načela državne politike“ u tački 37 reguliše primjenu načela sadržane u ovom djelu i predviđa da ova načela služe kao osnova za upravljanje državom i propisuje dužnost da se prilikom donošenja zakona primjenjuju ta načela.⁶⁴ Takođe, Ustav SAD-a od 1787.godine sadrži vrijednost slobode i blagostanja u samoj preambuli. A ustavnim amandmanima u čl.4 od 1791.godine reguliše se vrijednost dostojanstva ljudske ličnosti, a potom i jednakost svih građana SAD-a pred zakonom. Slično onoj formulaciji koju predviđa Deklaracija prava čovjeka i građanina od 26.08.1789.godine "Ljudi se rađaju i ostaju slobodni i jednaki u pravima". Ustav Francuske Republike od 04.10.1958.sa kasnijim izmjenama u samoj preambuli navodi ideal slobode, jednakosti, dostojanstva i povećanje blagostanja. Ustav Švajcarske od 29.05.1884.sa izmjenama i dopunama u čl.2.navodi slobodu i blagostanje kao cilj, u čl.4sa izmjenama od 1981.jednakost kao vrijednost se navodi u preambuli ustava iz 1946.godine. "Nacija proglašava solidarnost i jednakost svih Francuza. Na ovom mjestu želimo istaći još neka ustavna rješenja u pogledu vrijednosti jednakosti i dostojanstva. Npr.u paragrafu 70 ustava Mađarske garantuje se jednakost ne samo građana Mađarske već i drugih pojedinaca kada borave na njenoj teritoriji i navodi se „razlikovanje ljudi po stavu 1 zakon strogo kažnjava“. Ustav Poljske čl.78 reguliše jednakost žena i muškaraca u svim oblastima društvenog života. Ustav Japana čl.14 „svi građani su jednaki pred zakonom i tu ne može biti razlikovanja u političkim, ekonomskim i društvenim odnosima“. Dalje, u čl.13 Ustava Japana stoji „lično dostojanstvo građana je

nepovredivo“. Slično tome čl.3 Ustava Italije „svi građani imaju jednako društveno dostojanstvo i jednaki su pred zakonom“.⁶⁵

OSNOVNE VRIJEDNOSTI U DEJTONSKOM USTAVU

Ustav Bosne i Hercegovine, kako ga često nazivamo Dejtonski ustav Bosne i Hercegovine nastao je na specifičan način i kao posljedica rata, ratnih zločina, etničkog čišćenja i genocida. I na svojstven način neobičajno za donošenje ustava jedne države predstavlja međunarodni ugovor, odnosno dio njega. Međutim, kada smo historijski i teorijski utvrdili osnovne vrijednosti za pojedinca građanina koje služe kao uslov i pretpostavka svih prava u državi njihovo postojanje potvrdili u savremenim ustavima drugih zemalja želimo analizom ustava Bosne i Hercegovine pokušati pronaći te osnovne vrijednosti za pojedinca kao čovjeka, kao građanina i državljanina Bosne i Hercegovine. Prva rečenica, preambule ustava glasi „oslanjajući se na poštovanje ljudskog dostojanstva, slobode i jednakosti“, ukazuje nam na tri osnovne vrijednosti. Daljom analizom preambule ustava pronalazimo i četvrtu opšte usvojenu vrijednost za pojedinca „u želji da podstaknu opšte blagostanje i ekonomski razvoj kroz zaštitu privatnog vlasništva i unaprijeđenje tržišne privrede“. Kako se vidi, veoma smo brzo i lahko pronašli ustavne vrijednosti za pojedinca ali tome se treba dodati i obaveza Bosne i Hercegovine i oba entiteta da osigura najviši nivo međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i neposrednu primjenu Evropske konvencije o osnovnim pravima i slobodama. Kada smo bez sumnje, utvrdili, da u Ustavu Bosne i Hercegovine postoje osnovne vrijednosti, osnovni principi, etički i pravni ciljevi, temeljna prava koja predpostavljaju

⁶⁴ Miodrag Jovčić: Veliki ustavni sistemi; Beograd 1984., str.591.

⁶⁵ Marijana Pajvančić: Ustavno pravo I; Novi Sad 1998., str.221.i dalje.

ostvarivanje svih drugih prava i dužnosti⁶⁶. Sada sami sebi, postavljamo pitanje u čemu je problem u državi Bosni i Hercegovini da se bar ove osnovne vrijednosti ne sprovedu, kako u zakonskim propisima, tako i u samoj primjeni u praksi. Naše znanje o državi i pravu poziva nas na pravnu logiku i fenomen pravne države. Iz toga proizilazi prvizahtijevili osnovna pretpostavka za postojanje pravne države a to je stroga podjela vlasti na: zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Stanje nadležnosti države Bosne i Hercegovine i njena javna subjektivna prava i javne subjektivne dužnosti naprosto nam ukazuju da organizacija i funkcionisanje cjelokupnog sistema vlasti "iskače iz pravne logike".

OSTVARIVANJE I ZAŠTITA OSNOVNIH LJUDSKIH VRIJEDNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

Kako smo već naveli u prvoj rečenici preambule Ustava Bosne i Hercegovine navode se tri osnovne i centralne ustavne vrijednosti uopšteno a to su sloboda, dostojanstvo i jednakost, kao i blagostanje. Što ustavno-pravno znači, da su svi pojedinci državljanima Bosne i Hercegovine jednaki u slobodi, dostojanstvu i blagostanju na cjeloj teritoriji države Bosne i Hercegovine. Zašto to u praksi kod primjene ostvarivanja i zaštite bar ovih osnovnih prava nije tako, zašto ove vrijednosti nisu u primjeni samostalno subjektivna prava. Ili najskromnije, zašto se bar sva druga subjektivna prava i dužnosti ne tumače na osnovu ovih osnovnih ljudskih prava u sudstvu Bosne i Hercegovine, već tek pred Evropskim sudom za ljudska prava koji ove vrijednosti u svojoj sudskoj praksi prihvata kao osnovni sadržaj⁶⁷.

Kada se vratimo pravnoj logici, odnosno sistemu državne vlasti i to njenom složenom državnom uređenju kakva je Bosna i Hercegovina, onda uviđamo da državi Bosni i Hercegovini nisu dodjeljene uobičajne nadležnosti, kompetencije ili javna subjektivna prava i javne subjektivne dužnosti koje pripadaju danas postojećim složenim državama. U nadležnosti države Bosne i Hercegovine, koju slijedi i njena hijerarhijska organizacija, odnosno vertikalna povezanost naprosto nije uspostavljen zatvoren sistem upravljanja, odnosno vertikalnog povezivanja u mnogim oblastima, prije svega u unutrašnjim poslovima, jer nemamo klasično Ministarstvo unutrašnjih poslova Bosne i Hercegovine, nemamo Ministarstvo nauke, obrazovanja i kulture, nije izvedeno na nivou države Ministarstvo poljoprivrede, socijalne zaštite, zdravstva i ono najbitnije ne postojanje Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine koji bi objedinjavao sudsku vlast i činio jedan zatvoren sistem i nadzirao i kontrolisao ujednačenu primjenu prava, a posve osnovnih ustavnih vrijednosti za svakog pojedinca državljanina Bosne i Hercegovine. Zbog toga, u ovom djelu i na ovom mjestu mogli bi navoditi i druge razloge ali čini mi se naprikladnijim da sve te razloge i potrebe posebno pojačava činjenica da je za ustavna prava i slobode čovjeka, kao najviše vrijednosti koje on ostvaruje u državi pogubno ako se u složenoj državnoj zajednici ljudi nejednako štite od neprava u zavisnosti od toga u kojem su njenom djelu odnosno entitetu nastanjeni (profesor N. Miličević)⁶⁸.

⁶⁶ Kasim Trnka: Ustavno pravo; Sarajevo 2006., str.127.

⁶⁷ Steiner-Ademović: Ustav Bosne i Hercegovine-komentar; Fondacija Konrad Adanauer e.V., Sarajevo 2010., str.37.

⁶⁸ Neđo Miličević: Agresija na Bosnu i Hercegovinu i borba za njen opstanak- Sistem zaštite prava u Bosni i Hercegovini., 1992-1995 godina; sarajevo 1997., str.239.-253.

ZAKLJUČAK

Historijski posmatrano, uviđamo da je najvažnija vrijednost za čovjeka bila sloboda. Vremenom, slobodi se dodaje ljudsko dostojanstvo čime se ljudska ličnost kao subjekat prava i dužnosti štiti u cjelini. Kako smo vidjeli sloboda i dostojanstvo mogu ustavno-pravno ali i faktički biti dati ljudima u različitim mjerama kvaliteta. Zato se jednakost pojavljuje kao treća osnovna vrijednost za čovjeka i ujedno predstavlja osnovni uslov za postizanje vrijednosti pravde. U savremeno vrijeme i pod raznim savremenim utjecajima i rizicima čovjek teži da postigne stanje zadovoljstva, sigurnosti, odnosno jednom riječju prihvata osnovnu vrijednost kao standard blagostanje. Ove četiri osnovne vrijednosti, pretežno usvaja i vladajuća teorija. Kroz analizu ustava savremenih zemalja pronašli smo ove vrijednosti u većini ustava. Uvidom u preambulu Dejtonskog ustava veoma smo brzo i lahko uočili vrijednost: slobode, dostojanstva, jednakosti i blagostanja. Međutim, ove osnovne vrijednosti kao pretpostavke ili uslov svih drugih prava i dužnosti u Bosni i Hercegovini, niti se tumače, niti služe kao temelj ili vodilja zakonodavnom regulisanju, kao i ostvarivanju i zaštiti mnogih prava i dužnosti pojedinaca, kao građana i državljana Bosne i Hercegovine, jer naprosto gotovo da je na svakom koraku vidljivo da građani Bosne i Hercegovine nisu jednaki u slobodi i dostojanstvu, te blagostanju na cjeloj teritoriji države Bosne i Hercegovine, bez obzira da li pripadaju konstitutivnim narodima ili grupi ostalih. Ostvarivanje i zaštita bar osnovnih ljudskih vrijednosti u Bosni i Hercegovini je veoma zabrinjavajuća i sve više proizvodi atmosferu i stanje pravne nesigurnosti. Kao izlaz ili rješenje jeste uspostava Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine i na taj način stvaranja posebnog sistema sudske vlasti u Bosni i Hercegovini, strogo odvojene od zakonodavne i izvršne vlasti. To je moguće i jedino rješenje koje je potrebno za

ostvarivanje i zaštitu prava i dužnosti pojedinaca, ali i uspostava ustavne, pravne i socijalne države Bosne i Hercegovine kao članice Evropske Unije.

LITERATURA

- [1] Toma Akvinski: Država; Globus; Zagreb 1990.
- [2] Ronald Dvorkin: Suština individualnih prava; JP Službeni list SRJ Beograd i CID Podgorica; 2001.
- [3] Leksikon temeljnih pojmova politike: ABCeda demokracije; Soroš otvoreno društvo BiH; Sarajevo 1994.
- [4] Ferid Otajagić: Individualna javna subjektivna prava u složenim državama; Studentska štamparija; Sarajevo 2005.
- [5] Deklaracija prava čovjeka i građanina 1789.
- [6] Marijana Pajvančić: Ustavno pravo I; Novi Sad 1998.
- [7] Sead Dedić: Pravni fakultet Sarajevo ; Socijalna politika u Bosni i Hercegovini(ustavno-pravni aspekt); Sarajevo 1996/1997.
- [8] Miodrag Jovčić: Veliki ustavni sistemi; Beograd 1984.
- [9] Kasim Trnka: Ustavno pravo; Sarajevo 2006.
- [10] Steiner-Ademović: Ustav Bosne i Hercegovine-komentar; Fondacija Konrad Adanauer e.V., Sarajevo 2010.
- [11] Neđo Miličević: Agresija na Bosnu i Hercegovinu i borba za njen opstanak-Sistem zaštite prava u Bosni i Hercegovini., 1992-1995 godina; sarajevo 1997.